

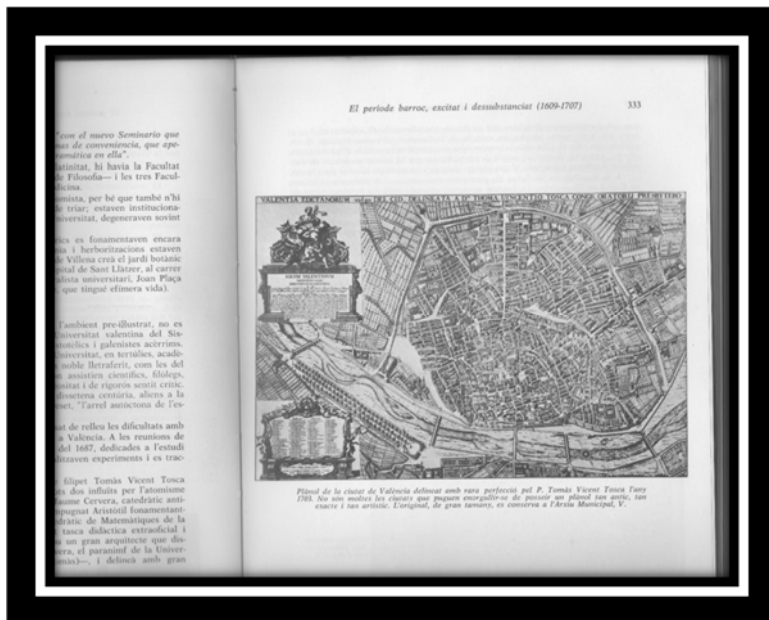
LA VALÈNCIA BARROCA

RUTA LITERÀRIA

1r Batxillerat

IES Barri del Carme

Curs 2013-2014

JUANVI
FUERTES
DAVID
VILAPLANA

ÍNDEX

I. Contextualització de la proposta

1. Alumnes als quals va adreçada: institut, curs, nivell caracterització dels alumnes, etc.
2. Justificació de l'eixida literària
3. Aspectes de la programació del curs vinculats a la proposta: continguts, competències, etc.
4. Dates de realització o moment del curs en què està previst fer la ruta.
5. Durada prevista
6. Títol del llibre a partir dels quals es fa la proposta

II. Aspectes concrets: llocs literaris i participants

1. Llocs literaris que es visitaran
2. Participants en la ruta

III. Seqüència prevista d'activitats

1. Abans d'eixir
2. Durant l'eixida
3. Després, en tornar

IV. Avaluació

V. Conclusió: connexió de la proposta amb la investigació i la innovació

VI. Bibliografia

VII. Dossier dels estudiants

I. CONTEXTUALITZACIÓ DE LA PROPOSTA

CARACTERÍSTIQUES DEL GRUP QUE REALITZARÀ LA PROPOSTA LITERÀRIA

La present proposta que hem preparat s'adequa a un alumnat de 1r de Batxillerat. Concretament, a l'institut IES Barri del Carme. Cal destacar que es troba al barri del Carme, com resulta evident. Aquest és un centre públic situat a la ciutat de València. Com tots sabem, el Cap i Casal és una ciutat bilingüe (malauradament), per tant, ens trobarem amb un perfil sociolingüístic divers. Per una banda, ens trobarem amb alumnes castellanoparlants, encara que dominen el català gràcies a l'educació que han rebut. Per l'altra banda, també tindrem alumnes catalanoparlants. Així doncs, quasi tots els alumnes tindran un nivell mitjà (alt) en llengua catalana. La nostra tasca serà essencial per aconseguir que els alumnes castellanoparlants desenvolupen les seues habilitats lingüístiques en llengua catalana i, per tant, siguen capaços de parlar, llegir, comprendre i escriure en llengua catalana. Però, tampoc cal oblidar que hem de conscienciar l'alumnat catalanoparlant perquè seguisquen emprant la seua llengua primera.

JUSTIFICACIÓ DE L'EIXIDA LITERÀRIA

De vegades, fem o pensem rutes literàries ambientades en llocs dels grans escriptors, en llocs lluny de la nostra zona. En canvi, no se n'adonem que al nostre País Valencià hi ha un fum de rutes literàries molt interessants. I més encara a València. Tenint en compte que estem al capdavant d'un grup d'aquesta ciutat, la tria de la ruta es redueix a la ciutat de València. Una ciutat accessible, que els alumnes coneixen, però que, de vegades, es perden entre els rajos del sol de l'estiu o els grans edificis construïts des de fa un anys. Llavors, s'obliden d'inspeccionar els petits racons que guarden una història antiga plena de màgia, de misteri, de malencolia.

D'aquesta manera, nosaltres hem triat aquesta ciutat. Però, clar! La ciutat és gran. Aleshores, hem de concentrar la ruta a una o diverses zones. De sobte, la bombeta s'encén. Ciutat vella! Sens cap dubte, és el seu barri. El barri al qual van tots els dies a l'institut. Per tant, és molt proper a ells. La ruta que hem triat es desenvolupa pels carrers de la vella València. Exactament, pels carrers de l'antiga ciutat del segle XVII. Ara, molts carrers han canviat. Però d'altres, no tant. Així doncs, el nostre objectiu preferent és que els alumnes coneguen un poc millor el barri en el qual viuen. Que respiren, per uns moments, la forta olor del segle XVII. De la València d'Aierdi. De fet, utilitzarem les notícies d'Aierdi per fer la nostra ruta.

En aquestes notícies, es donen temes diversos. Per tant, hi ha diversitat. Poden ser notícies sobre festes religioses, com també morts truculentes (sempre més properes per cridar l'atenció de l'alumnat). Aquests temes, de morts (per exemple), creiem que són útils perquè l'alumne estiga més motivat i alhora introduir-lo en un món molt llunyà a ell. De fet, no tenim cap dubte, que si només férem llegir als alumnes les notícies d'Aierdi, i només tractàrem aquelles que fan referència a temes religiosos, els alumnes

s'avorririen i es negarien des d'un primer moment a tindre cap relació amb aquests "papelorios vells i fora de tot moda existent avui".

Així doncs, fem una repassada. Treballem aquesta ruta perquè:

1. Coneguen millor el seu barri.
2. Conèixer millor la València Barroca del segle XVII (i el Barroc en general).
3. Per aproximar als alumnes al català antic d'aquesta època.

Aquest últim punt també és força interessant, ja que a primer de batxillerat els intentem donar una xicoteta empenta perquè vagen un poc més enllà. D'aquesta manera, creiem important que els estudiants comencen a relacionar-se i familiaritzar-se amb una llengua catalana més antiga.

D'una altra banda, trobem que és important aquesta ruta perquè els alumnes entenguen la literatura com una eina per conèixer la realitat i no només com un munt de lletres més properes a terres fantàstiques i llunyanes que sols serveixen perquè estiguem entretinguts. Per tant, tots aquests serien els motius que justifiquen la nostra tria en la ruta literària: La València Barroca.

ASPECTES DE LA PROGAMACIÓ DEL CURS VINCULATS A LA PROPOSTA:

Objectius:

- Conèixer millor el barri
- Conèixer textos del Barroc mitjançant Aierdi
- Conèixer el context del Barroc
- Relacionar els alumnes amb la llengua del XVII

Continguts:

- Comprensió del discurs literari com a transmissió cultural i expressió de la realitat històrica
- Consolidació de l'autonomia lectora i estima per la literatura com a font de coneixement d'altres mons i temps
- Lectura, estudi, comentari i valoració crítica de fragments representatius de les distintes èpoques i gèneres
- Composició de textos d'interés literari a partir dels models llegits i comentats
- Les formes narratives al llarg de la història. Prosa del Barroc, Aierdi.

Competències:

- Competència comunicativa, lingüística i audiovisual (CCLD)
- Competència cultural i artística (CCA)
- Competència d'aprendre a aprendre (CAA)
- Tractament de la informació i competència digital (CTiD)
- Competència en l'autonomia i iniciativa personal (CAIP)

- Competència social i ciutadana (CSC)

DATA DE REALITZACIÓ

La data de realització de la ruta literària es farà al tercer trimestre. Concretament, quan tornen de les vacances primaverals. Hi ha diverses raons per fixar aquesta data. En primer lloc, considerem que caminar per València –encara que sempre és bonic i agradable – en primavera és la millor tria. El temps acompanya. A més a més, descartem el final del segon trimestre perquè els estudiants tindran els últims exàmens de la segona avaluació. D'aquesta manera, després de les vacances, per no tornar brusquement a les sessions ordinàries creiem que pot resultar una activitat de recuperació i no tan pesada per als primers dies. A més a més, els alumnes disposen del període de vacances per poder llegir les notícies que els proposem i que posteriorment treballarem. Tampoc podem oblidar, que prompte serà el Corpus, una festa religiosa barroca que se celebra tots els anys a la ciutat en els mesos de maig o juny. Per tant, si primerament, treballen aquesta època, posteriorment entenguen millor aquesta festivitat. I així, poder fer una valoració personal de si realment aquesta festivitat actual s'ajusta d'alguna manera a la del temps del Barroc.

Per tant, els dies en què realitzarem la nostra proposta de ruta literària seran els següents:

- 29 i 30 d'abril les sessions preparatòries
- 2 de maig l'eixida
- 6 de maig l'avaluació de l'eixida

Utilitzarem quatre sessions per a una activitat que volem que siga lúdica, però no amb excés. De fet, si la fem és per alguna cosa. És per motivar els alumnes, per treballar l'època barroca, per llegir català més antic, i per poder seguir practicant les habilitats lingüístiques en llengua catalana. Per tant, juguem amb aquesta doble vessant que volem aprofitar al màxim per entretenir i alhora aprendre.

DURADA PREVISTA

La durada serà de nou hores. Des de les 8.00 h del matí, moment en el qual eixirem de l'institut Barri del Carme, fins a les 17.00 h de la vesprada. Cal dir que la ruta la finalitzarem en el punt d'eixida, el propi centre. És important destacar que durant les nou hores de ruta darem dues parades per descansar, esmorzar i dinar. A més a més, també servirà perquè els alumnes desconnecten un poc per tornar després a la ruta amb la màxima concentració sense que se'ls faça avorrit i pesat.

TÍTOL DEL LLIBRE A PARTIR DEL QUAL ES FA LA PROPOSTA:

El llibre triat és de Joaquim Aierdi. El títol és el següent: *Dietari: notícies de son regne de 1661 a 1664 i de 1667 a 1679*. Cal dir que el curador del llibre és Vicent Josep Escartí, de qui tot seguit parlarem.

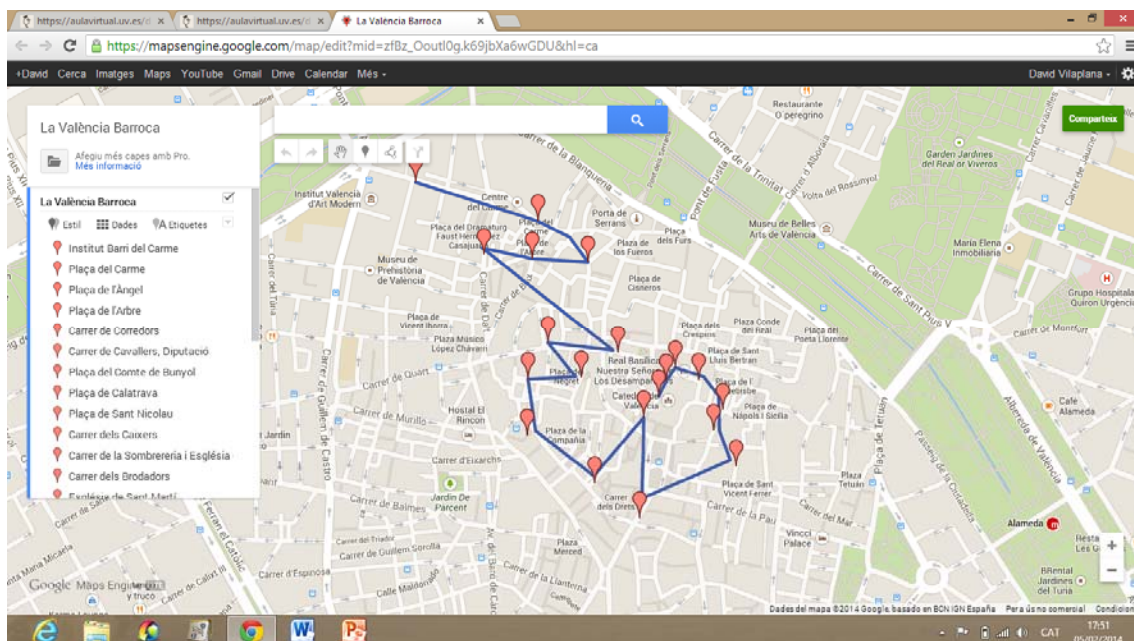
II. ASPECTES CONCRETES: LLOCS LITERARIS I PARTICIPANTS

LLOCS LITERARIS QUE ES VISITARAN

- Convent i plaça del Carme
- Plaça de l'Àngel
- Plaça de l'Arbre: segons Orellana aquesta plaça situada prop de la Santa Creu és ben coneguda per la seua denominació antiga i perquè l'arbre que es situa en aquesta plaça antigament era de tres tipus olm blanc, olm negre o olm alpi. Però el que més ens crida l'atenció és que s'ha observat que en algunes bandades antigues es renombrà la plaça com a Plaça de l'Alber la qual cosa ens fa pensar que la paraula podria tindre el seu origen en Itàlia.
- Carrer de Corredors
- Carrer de Cavallers (Diputació): aquest edifici està situat al carrer dels Cavallers, és una casa que sempre ha sigut d'autoritat i respecte. Ara és on s'administra la justícia però en altre temps fou casa de la Diputació perquè allí es congregaven els Diputats que es varen establir a València. Allí se celebraven totes les juntes i les jornades.
- Plaça del Comte de Bunyol
- Plaça de Calatrava
- Plaça de Sant Nicolau
- Plaça dels Caixers
- Carrer de la Sombrereria
- Carrer de la Tapineria,
- Església de Santa Caterina
- Carrer dels Brodadors
- Carrer de Sant Cristòfol
- Carrer de les Avellanes
- Carrer del Palau
- Carrer-Plaça del Micalet
- Plaça de l'Almoina
- Carrer del forn dels Apòstols
- La Seu
- Església de Sant Martí

Enllaç de la ruta literària a Google Maps:

https://mapsengine.google.com/map/edit?mid=zfBz_Ooutl0g.k69jbXa6wGDU

Horaris, itinerari i activitats durant l'eixida:

RUTA LITERÀRIA PEL BARRI DEL CARME

HORA	LLOC I ACTIVITAT	LECTURA
8.00	Eixida des de l'Institut barri del Carme	
8.10	Visita a la Plaça i al Convent del Carme	Lectura de les notícies 992 "Fa festa en lo Socós lo doctor Marc Roig de la Real Audiència" i 385 "Pare mestre Sans, del Carme, mort"
8.25	Visita a la Plaça de l'Àngel	Dramatització de la notícia 864.
8.40	Visita a la Plaça de l'Àrbre	Lectura de la notícia 456 "Home mort a escopetada"
9.00	Visita al Carrer de Corredors	Lectura de la notícia 64 "Mosén Vilanova y Fuentes, morts a escopetades"
9.20	Carrer de Cavallers	Lectura de la notícia 148 "Publicació de la bul·la

		de la Puríssima Concepció que féu lo tribunal eclesiàstic per València”. Lectura de la notícia 155 “Publicació de les festes que el claustro de la Huniversitat de València féu a la Puríssima Concepció y a la nova de la bul·la”. Dramatització de la lectura 1056 “Cohero mort per desgracia”.
9.40	Plaça del Comte de Bunyol	
10.00	Visita a la Plaça de Calatrava	
10.20	Visita a la Plaça de Sant Nicolau	Lectura de la notícia 688 “Otrebo mata a sa muller a punyalades”.
10.40	Visita a la Plaça dels Caixers	Lectura de la notícia 472 “Forca en lo carrer de Sent Vicent”.
11.00	Esmorzar	
11.30	Visita al Carrer de la Sombreteria	Lectura de la notícia 79 “Processó dels sants Màrtirs de Senta Cathalina Màrtir per a la col·locació”.
11.50	Visita al Carrer de la Tapineria	Dramatització de la notícia 607 “Escopetada a un correcher, y un robo y escopetades a la justicia”
12.10	Visita a l’Església de Santa Caterina	Lectura de la notícia 1 “Processó dels pares del Socós”.
12.30	Visita al carrer dels Brodadors	Dramatització de la notícia 364 “Batiste Vallcaneda, mort”.
12.50	Visita al carrer de l’Església de	Lectura de la notícia 565 “Soterrar de don Geroni

	Sant Martí	Vallterra en Senta Thecla”.
13.10	Visita al carrer de Sant Cristòfol	
13.30	Visita al carrer de les Avellanes	Lectura de la notícia 514 “Visita”.
13.50	Visita al carrer del Palau	Dramatització de la notícia 210 “Exemplar en lo capità del Sentenar”.
14.10	Dinar en la Plaça de l’Almoina	
15.00	Visita a la Plaça de l’Almoina	Lectura de la notícia 45 “Volta de la processó del Chorpus”,
15.40	Visita a la Basílica dels Desemparats	
16.00	Visita al Carrer del Micalet	Dramatització de la notícia “Volen los lisenziados puchar al Micalet”
16.20	Visita a la Catedral (La Seu) i pujada.	Lectura de la notícia 253 “Carros triümphals dels officis en la plasa de lo Seu”.
16.45	Tornada cap al centre	

Recomanacions

Com que caminarem per la ciutat, heu de portar sabates i roba còmoda. També haureu de dur esmorzar i aigua o comprar-ho pel camí. Si es vol es pot dur també ulleres de sol i una càmera de fotos. A més, també heu de portar dos euros per a pujar al Micalet.

PARTICIPANTS EN LA RUTA

Els alumnes que facen la ruta aniran acompanyats pel professor de Valencià: Llengua i Literatura. A més a més, afegirem el professor de Geografia i Història perquè ens aporte els seus coneixements històrics sobre el tema que ens interessa.

Però a més a més, també comptarem amb la agraïda col·laboració de Vicent Josep Escartí. El curador de les notícies que llegirem ens acompanyarà en la ruta literària i ens

explicarà millor tots els llocs que visitem relacionant-los alhora amb el contingut de les notícies.

També, com que hem conversat directament amb Escartí per veure si faria de mediador, hem aprofitat per fer-li una xicoteta entrevista on ens aporta dades rellevants sobre l'autor, època, text que és objecte del nostre tema d'estudi. La reproduïm:

Entrevista al professor Vicent Josep Escartí Soriano

Qui era Aierdi?

Joaquim Aierdi va ser un beneficiat de la Seu de València, al segle XVII, el qual va escriure uns interessants volums de memòries que, per desgràcia, només ens han arribat fragmentàriament. Tanmateix, la importància d'aquests volums és molt destacable, atés que ens va recollir un gran volum d'informació sobre la València del seu temps: la vida quotidiana dels valencians de la segona meitat del XVII queda reflectida magníficament, gràcies al treball memorialístic d'Aierdi.

Per altra banda, Aierdi degué ser un personatge bastant influent en la vida de cada dia, a la Seu: sense càrrecs destacats, tenia, però, potestats sobre alguns benifets catedralicis i això devia atorgar-li algun poder. Per altra banda, la seua relació amb la Inquisició – n'era familiar del Sant Ofici– i la seua pertinença a l'oligarquia local –tot i que no pertanyia a la noblesa, n'estava emparentat– ens el situen en un lloc privilegiat per observar i transmetre la realitat del seu moment, sobretot, des de l'òptica d'un eclesiàstic.

Quin paper jugava l'església en l'època barroca?

L'església, durant el barroc, va ser un instrument de control ideològic de la societat. Si actualment encara ho és, en el XVII ho va ser moltíssim més. Això volia dir que tot – des de la cultura a la vida familiar, passant per la política o la ciència– estava controlat per membres de l'església, que imposaven la seua visió. Això afectava no sols a la vida personal, sinó també a la vida social.

Per tal de fomentar la devoció als sants, entre les capes populars, l'església del barroc es va valdre d'estratègies molt concretes que s'engloben en allò que es coneix com la "cultura del barroc" i que passaven per sermons continuats des de la trona, certàmens poètics, control de la literatura que es publicava, redacció d'obres de caire popularista per agradar al poble però transmetent els valors de les elits dominats, etc. En definitiva, l'església durant el barroc era poderosíssima i era l'encarregada de sustentar l'edifici polític, que tenia el rei com a l'altre fonament de la societat de les monarquies catòliques absolutes de l'occident europeu.

Com es tractava la llengua i quina importància tenia?

La literatura en català al País Valencià del XVII va ser escassa a nivell imprés. Entre altres coses, perquè la literatura que donava diners als impressors era la llatina i la

castellana. El mercat per al català era, doncs, escàs. Però malgrat tot, si que va ser fecunda en la poesia, principalment, atés que en els certàmens poètics era quasi necessària l'aparició de textos en la llengua del poble.

Per altra banda, la literatura memorialística, precisament, va ser un refugi per al català: en tant que no necessitava d'un públic immediat i no estava pensada per a ser publicada, la literatura de dietaris, diaris i llibres de memòries, etc. Va subsistir en català durant aquelles dècades, arribant vigorosa fins i tot a mitjans del XVIII al País Valencià.

Per què gran part de les notícies són de violència, morts etc.?

La societat barroca era violenta. N'hi havia de bandolerisme, que era una espècie de "mafia" que controlava segons quins negocis. Per altra banda, hi havia una part important de la població en la misèria, la qual cosa engendrava violència. I, encara, la societat del moment estava acostumada a prendre's, en gran mesura, la justícia per la seua mà, amb què es conformava una societat de tipus "salvatge oest", amb armes abundants i uns comportaments delictius i violents molt sovintejats.

Quins aspectes destaquen en l'obra d'Aierdi, sobre la València del seu temps?

Jo diria que Aierdi és una mena de contenidor de notícies sobre tota mena d'interessos que fa d'eco del que passava als carrers: des d'aspectes personals i privats fins a grans manifestacions socials, religioses o polítiques. Tot té cabuda en l'obra d'Aierdi. És una excel·lent lectura per conèixer la realitat de la València del XVII.

A més del professor Escartí hem cregut oportú també que tant el professor de Valencià: llengua i literatura i el professor de Geografia i Història també vinguen amb nosaltres.

III. SEQÜÈNCIA PREVISTA D'ACTIVITATS

ABANS D'EIXIR

Les activitats que abans de fer la ruta hem pensat que estan ben adreçades tenint en compte els llocs i espais que visitarem són les següents:

1. La primera activitat que hem pensat a fer és l'explicació per part del professor de Geografia i Història per tal que ens explique el Barroc i així els alumnes es familiaritzen amb els conceptes i els trets fonamentals. Hem pensat que és positiu que faça aquesta explicació perquè l'explicació sobre la literatura barroca ja la podem fer nosaltres però el que ens interessa és que els alumnes també aprenguen i tinguen en compte els trets del barroc que afecten a altres àmbits com l'escultura o la pintura. A més a més, pensem que és positiu per al seu aprenentatge que no sols sigma nosaltres els qui els expliquem el context del Barroc sinó que altres professors ens pugem visitar i puguem aportar el seu coneixement serà molt productiu. Pensem açò perquè si més d'una persona els explica un mateix esdeveniment des de diferents punts de vista potser li siga més interessant als alumnes.

2. La segona activitat és abans de la primera sessió. Els alumnes tindran un dossier dels textos que emprarem i hauran de fer una lectura dels textos que els marcarem durant les vacances primaverals. Hem pensat a fer aquesta activitat perquè així els alumnes es van familiaritzant en els textos, en els temes que tracten els textos i en tot allò que envolta els textos. Els deixem fer una lectura lliure i guiada per ells mateixos tot i que estaria molt bé que en aquesta primera lectura vagen anotant tots els dubtes i totes les coses que els hagen cridat l'atenció així podem comentar-ho a classe i tenir clar quins són els dubtes i les curiositats que els han sorgit durant la lectura. A més, perquè no tinguen problemes hem pensat que els deixarem fer a lectura durant les vacances perquè estigen lliures i pugen fer la lectura en plena llibertat.

3. La tercera activitat que suposarà l'última abans de fer la ruta. És una lectura de les notícies 385, 688, 364, 865, 619, 614 i 881. Quan ja hagen fet la lectura indicarem quins aspectes són els que més han cridat l'atenció i farem un breu comentari de la llengua del segle XVII. Hem elegit aquestes notícies perquè contenen tots els temes que tractarem i són fàcilment identificables pels alumnes. L'àmplia varietat que hem triat farà que els alumnes no solament es conformen en llegir una o pensen que totes són iguals sinó que tinguen curiositat i això ha fet que proporcionem un dossier de textos. Els alumnes el que pretenem que facen és que es fixen en el tractament de la llengua i que adapten més o menys el text al valencià actual.

DURANT L'EIXIDA

Durant l'eixida aprofitarem els textos que hem treballat a les sessions preparatòries i ens centrarem en la visita dels carrers literaris, recitació de les notícies, dramatitzacions, explicacions dels mediadors que ens acompanyen i visita al patrimoni cultural de la insigne ciutat de València. Visitarem tots els llocs marcats i realitzarem alguna activitat a cada lloc que xafem. Així doncs, hem preparat aquestes activitats que es descriuen a continuació:

1. Dramatització de les notícies d'Aierdi. Aquesta activitat es farà per grups de cinc persones. Els alumnes s'encarregaran de dramatitzar una de les notícies d'Aierdi que hauran llegit del dossier de què disposen. Evidentment, la representació es realitzarà en el lloc en el qual es done la notícia. Cal aclarir, que els grups hauran de notificar el text que trien abans del dia de l'eixida. L'objectiu és no repetir cap representació. Cada representació haurà de ser d'un text diferent.

Amb aquesta activitat allò que volem treballar és la comprensió dels textos, el treball en equip, la creativitat dels estudiants i l'exposició oral. És important observar quin tipus de llengua utilitzen els alumnes. Si s'adapten a l'època, al registre i si parlen correctament. A més de ser una activitat on treballen totes aquestes habilitats també creiem que els pot motivar. Intentarem fer dramatitzacions serioses i gaudir amb uns alumnes que visitaran llocs amb història i repetiran allò que passà al mateix carrer en temps d'Aierdi. La

imaginació que tinguen ens farà apropar-nos i sentir-nos part de la València barroca.

2. **Avaluació.** Els alumnes, quan no realitzen la seua dramatització, estaran “obligats” a estar ben atents. Per què? Doncs, perquè mentre els companys fan la representació ells hauran de fer una petita avaluació d'aquells que estan en plena faena. Hauran de valorar el atrezzo, l'oralitat, la creativitat i tot allò que creguen convenient. Per tant, a més d'estar atents intentarem que es posen en la pell del professor i tinguen avaluacions crítiques i pertinents. Volem que siguen assertius, que respecten els companys i ajudar-los a millorar en l'expressió crítica i de valoració personal.
3. D'una altra banda, no podem deixar de fer lectures d'alguns dels textos del dossier. Concretament, farem 10 lectures de notícies (no dramatitzades) a diferents llocs en què es donen aquestes. Les lectures que farem estan especificades més amunt a l'horari. Amb açò volem que els alumnes imaginin que va passar als llocs que xafen. Volem motivar als alumnes i deixar una xicoteta empremta. Que quan passen algun altre dia pel mateix lloc tindre la sensació de ser un lloc màgic, amb història, on es vivia, on es moria. A més a més, és evident que treballarem la lectura en veu alta. També farem un petit comentari del text que llegim.
4. Com que tindrem uns mediadors amb uns alts coneixements d'allò que visitem, serà interessant fer-los participar a la ruta. Per tant, tant el professor d'història, com el de valència i el nostre convidat de luxe (Escartí) ens faran les explicacions pertinents de llocs destacats. Com per exemple, el nom autèntic de la Plaça de l'Arbre (Alber). Ens ajudaran a contextualitzar els carrers, a dir la funció d'alguns edificis, etc. També, podran solucionar els possibles dubtes dels alumnes i narrar algunes anècdotes que vinguen al cas.

Com aspecte no literari farem ús de tot el patrimoni cultural que ens permetisca la ciutat (pujada al Micalet, entrada a les diferents esglésies, a la Seu, ...). L'aspecte històric el tindrem ben present també, ja que les nostres lectures tenen molta relació amb l'època barroca. Per últim, tindrem en compte la gastronomia. Per dinar intentarem compartir un plat típic de la nostra zona. No obstant això, no obligarem als alumnes a menjar al bar, ja que si ho desitgen es poden dur un entrepà per evitar despeses monetàries.

DESPRÉS DE L'EIXIDA

Una vegada tornem de la ruta, passarem a realitzar les darreres activitats. En primer lloc, només tornem a l'aula comentarem oralment les avaluacions d'uns companys sobre altres. Valorarem la assertivitat, el respecte cap als companys i l'adequació de les crítiques que fan. Un cop realitzat aquesta avaluació, passarem a tractar aspectes generals de la ruta literària que haurem acabat de fer. Els farem opinar sobre la utilitat de la ruta, si han après alguna cosa, si els ha agradat, si ha estat productiva i tot aquest tipus de valoracions. Per tant, els demanarem una breu exposició escrita sobre l'experiència de la ruta. Tenim l'objectiu de veure si ha estat profitosa per realitzar la ruta any rere any. Si la valoració és positiva haurà valgut la pena l'esforç. Si en canvi

l'experiència no és tan positiva, treballarem més i farem les modificacions pertinents per l'any vinent estar a l'alçada i millorar.

Per una altra banda, també manarem als alumnes que reproduïsquen l'itinerari que han realitzat al Google Maps. D'aquesta manera, relacionarem als alumnes amb aquesta eina TIC. Aprendre a treballar autònomament. I a més a més, mantindrem l'alumnat atents perquè es fixen tots els carrers que treballem.

A més a més, per a tancar les activitats de la ruta literària els alumnes faran individualment una notícia. Els estudiants hauran d'inventar una notícia semblant a les que s'han llegit i dramatitzat a l'eixida, però adaptant-les a un temps actual en un o més llocs dels qual hem visitat. En aquesta activitat treballarem la producció escrita, la comprensió i la creativitat. Creiem que és una activitat molt important on treballem habilitats útils i necessàries.

IV. AVALUACIÓ

A l'avaluació de la ruta literària no només ens basarem en el coneixement dels continguts que proposem. A més a més, avaluarem la participació dels alumnes, la seua actitud, les tasques que els manem. No només volem que es divertisquen. També volem que desenvolupen l'oralitat, la composició i la comprensió en llengua catalana. D'aquesta manera, a continuació exposem els percentatges de les notes de cada activitat que realitzarem i en quins punts es basem per fer aquesta.

1) Activitats abans de l'eixida:

S'avaluarà la participació, la iniciativa personal, les intervencions orals. L'actitud. Constarà d'un 15 % de la nota de l'activitat Ruta literària.

2) Activitats durant l'eixida:

Es valorarà l'actitud, les dramatitzacions, les lectures i l'avaluació que faran els alumnes. Constarà d'un 50% de la nota.

3) Activitats de després de l'eixida:

S'avaluarà la participació (5%), l'oralitat (5%), l'ús de les TIC (5%) i l'escriptura de la notícia que inventaran (20%). Constarà d'un 35% de la nota.

Així doncs, com acabem de veure, basem la nota en l'actitud, els procediments i en la realització d'algunes activitats. Allò que més avaluem és la pròpia ruta, és a dir, la part important de la proposta on els alumnes es relacionen amb les textos que han llegit i que hauran de representar tan fidelment com pugen.

V. CONCLUSIÓ: Connexió de la proposta amb la investigació i la innovació

Bé, ja arribem al final. Per tant, ja ens toca treure les conclusions pertinents. En primer lloc, tornem a l'inici. Creiem imprescindible que els alumnes coneguen el seu barri, les històries ocultes i obscures d'aquest i descobrisquen racons no inspeccionats fins aleshores. Els llocs secrets on la gent s'estimava, on ploraven amb la soledat, on planificaven les revoltes que mai es durien a terme.

Una altra conclusió essencial és l'ús de matèries transversals. Com que la nostra ruta literària i els nostres textos fan referència a una època passada treballem de manera transversal la història. Així doncs, és comprensible que el professor d'història participe en la nostra ruta. A més a més, li donem aquest plaer perquè participa a una activitat d'abans de l'eixida.

D'una altra banda, és important fer una remarca que no hem fet fins ara. I és que els textos que utilitzem no són pròpiament literaris. De fet, es tracta de notícies verídiques d'una història passada. No obstant això, les podem aprofitar, ja que ens donen molt de joc i ens permeten fer una ruta força interessant. Encara que no treballem literàriament si que podem treballar qüestions relacionades amb la llengua. Sobretot amb la llengua antiga. D'una altra banda, el currículum ens recolza i, per tant, és un autor i època que s'ha de mostrar als alumnes.

També considerem important, com ja hem dit, conèixer l'avaluació i l'opinió crítica de l'alumnat. Així podrem veure si hem tingut èxit, si ha agradat, si ha estat interessant, si han après. D'aquesta manera, farem la ruta durant els següents anys o treballarem per millorar-la i ajustar-se millor a les necessitats dels nous alumnes que vindran i que esperem ens deixen una empremta al cor.

De totes maneres, la ruta és un treball que motiva als alumnes per realitzar activitats d'una manera més dinàmica. I sense adonar-se'n treballen totes les habilitats lingüístiques que tant nomenem al llarg de la proposta. Al cap i a la fi, és una excusa més per parlar, llegir, escoltar, escriure, pensar, viure, recordar, estimar en la nostra llengua. Una llengua que ve de molt lluny i que malgrat els intents d'esborrar-la, no han pogut amb la fidelitat d'uns parlants a la seua cultura. Parlem, és clar, de la llengua catalana.

VI. BIBLIOGRAFIA

- AIERDI, J., (1999), *Dietari: notícies de son regne de 1661 a 1664 i de 1667 a 1679* a cura de Vicent Josep Escartí, Barcelona, Barcino.
- SANCHIS GUARNER, M., (1978), *La ciutat de València: síntesi d'història i de geografia urbana*, València, Ajuntament de València.
- ORELLANA, M.A., (1985-1987), *Valencia antigua y moderna v.1, v.2, v.3*, València, París-València.

VII. DOSSIER DE LA RUTA

[385] *Pare mestre Sans, del Carme, mort.* Dit dia morí el pare mestre Sans, del Carme, predicador del rey. Y morí perquè, havent tingut el dimecres avans, vespra de Sent Pere, una gran pasacòlica que féu moltíssims cursos, al sendemà es volgué llevar y predicar en la Seu lo sermó de Sent Pere. Predicà y se n'anà a casa, y es tornà a posar en lo llit y morí luego.

sonien-se a l'informe que [l. 27 r] el virrey enviana.

[992] *Fa festa en lo Socós lo doctor Marc Roig de la Real Audiència.* A 25 de dits féu la festa en lo Socós el magnífich doctor March Roig, doctor del Real Consell en la sala sivil, y predicà frare Sorribes,⁶³⁹ del Carme.

[864] *Dos hòmens es peguen de punyalades y mor lo hu.* A 26 de dits, en aver dinat, en la plaseta de l'Ànchel dos hòmens es pegaren de punyalades lo hu a l'altre. Y eren un correcher y un fadrí barber. Y fonch lo cas que el correcher era molt zelós y li paregué que el fadrí barber mirava a sa muller y es reya, perquè estava en la botiga de Palomar, al cantó del bany dels Pavesos,⁵⁶⁶ y el correcher davant, en una casa de dos portes. Vingueren a avisar al barber anàs a afeitar al secretari Olmo, [f. 27 v] que estava de casa prop del Carme. El barber prengué la bàsia, estoig y jarró, y anà. El correcher veu com lo avisaren y com anava, y li anà darrere y lo alcansà en la plaseta de l'Ànchel. Y aplegant a ell li pegà dos punyalades, la una en lo cap y la altra en les costelles. Ell, vent-se nafrat, deixà caure lo estoig, bàsia y jarró, y trahent lo punyal, li pegà en los pits una punyalada, y se li rompé un tros del punyal prop de la punta, perquè el correcher portava un arnés y una llanda de ferro al pit. Y vent que per anar armat no l'havia pogut nafrar, li pegà al muscle altra punyalada y li asertà a pegar ahon no estava cordonat lo arnés. Y no obstant que el punyal estava romput, lo i clavà tot en la cavitat.

Els despartiren y el correcher se n'anà a la lloncheta de la Seu, y de allí a la Almoïna. Y acudint la justícia, trobà que ningú lo havia pasat a la Almoïna, ni eu sabia lo alcait ni el tenia escrit en son llibre, per lo qual el volgueren traure. Però la ferida no donà lloch, per ser tan mortal.

El barber se n'anà a casa son mestre y el combregaren y, después de haver rebut a nostre Senyor, digué davant de tots que per aquell Senyor que havia rebut y per lo conte estret que li havia de donar, y per lo pas en què estava, que al correcher que l'havia nafrat que no sols no l'havia agraviat en res, però que ni li havia [f. 28 r] pasat enchamay per lo cap lo agraviar-lo ni ofendre'l, y que inchustament lo havia volgut matar. Y tots, en lo carrer, li feien a la muller molt bona fama de virtuosa y honrrada.

[456] *Home mort de escopetada.* A 18 de dits, a la plasa de l'Albre, a la nit mataren en una escopetada a un home veler que es deia Ylàrio Forment. Y el matà don tal Sentafé y Vives, que estaven en treball.

[64] *Mosén Vilanova y Fuentes, morts a escopetades.* A 13 de dits, a la nit, venint mosén Vilanova y Fuentes ab lo senyor de Bonrepòs y un criat y altres de casa de Brisuela, a l'estar en lo carreró de les Corredores, que ix a la plasa de Chalatrava, el senyor de Bonrepòs y son criat y els altres tiraren de escopetades a dit mosén Vilanova y a Fuentes, y els mataren, portant-los venuts y enganyats.

en la Pobla de Denaguan, mataren per lo regal a un mare donat de Sent Domingo.
[148] Publicació de la bul·la de la Puríssima Concepció que¹³⁵ féu lo tribunal
eclesiàstic per València.¹³⁶ A 28 de dits, a les dos, después de haver dinat, ixqué del

palàcio del senyor arquebisbe lo acompanyament del vicari general per a [f. 26 v] la publicació de la bul·la que concedí en la declaració del primer instant de la Puríssima Concepció, en esta conformitat.

Davant anaven los tabals de la ciutat, después los nuncios, después tots los cappellans del senyor arquebisbe, y el official de obres pies enmig de dos retors, ab un guió de la Puríssima; después molts cappellans de parròquies; después los officials de les cort: de la machor, de l'archiu, de obres pies y de amonestacions, y el procurador fiscal, que era mosén Juan Ferrer, a la mà esquerra de Sebastià Borrull, escrivà machor de la cúria eclesiàstica. Después anaven tots los retors de les parròquies, per sa antiguetat de iglésia, y tots estos a cavall, qui en cavalls y qui en mules. Darrere tots, lo vicari general, enmig del vicari de Sent Pere, a la mà dreta, y del rector de Sent Martí, a la mà esquerra, los tres en mules. Y portava el dit vicari general, arribada al pit, la bul·la de sa santedat, patent, que tots la veien. Anaven tots molt en orde, de dos en dos, ab les trompetes y menestrils de la ciutat.

Yxqueren a la plasa de la Seu, ahon, enmig, havia una trona. Y apeant de son cavall, el secretari del senyor arquebisbe puchà a la trona, en manteu y sotana y barret, y en veu alta publicà el sustancial de la bul·la que el senyor arquebisbe posà en romans¹³⁷ y donà a la estampa. En haver-se publicat en dita plasa, per lo Almodí, al Temple, la plasa de Sent Domingo, anaren al Real, ahon, prop dels balcon, havia altra trona. Y es publicà també allí. Después se'n tornaren y anaren per lo carrer de la Mar a la plasa de Senta Cathalina Màrtir, en la qual plasa havia altra trona, y al cantó de la Almesquera havia un dosel en un altar, ab ses llums, ahon també es publicà. De allí pasaren a Sent Martí, plasa dels Caixers, als Aluders, la Mercé, al mercat. Y a la paret de Sent Juan havia altre altar y dosel, y altra trona. Y es publicà allí també. Después, a la Bolseria, la Puritat, ahon avia altre altar y dosel y altra trona, y es publicà allí. Después, per lo carrer de Cavallers, se'n tornaren a palàcio. Y anaven clavant, per tots los cantons de ahon pasaven, papers ab lo sustancial de la bul·la arromansat.¹³⁸

De tota esta festa, chamaí se pogué trobar exemplar algú.

Des de que ixqué lo acompanyament fins que tornà a palàcio, sempre estigué tocant la iglésia machor al bol y totes les demás iglésies de València. A la oració de les ànimes, la Seu y totes les iglésies de València tocaren les campanes al bol.

[1056] *Cohero mort de desgràcia.* Dit dia, a les set del matí, venint una galera carregada de xàvegues de palla, el cohero gavaich anava seit damunt les xàvegues. Y estant en lo carrer de Cavallers, davant la casa dels Monsorius, la galera pegà un vaivé y el gavaig esvarà y caigué en terra, y li pasà una roda per damunt lo gargamell y quedà allí mort.

[1109] *Don Lloís Figuerola, de l'àbit de Sent Juan, mort de dos caravinades.*⁷¹⁰ Dit dia, a les nou de la nit, mataren en dos caravinades, se[n]s alcansar sachraments, anant en lo coche al carrer de Valeriola.⁷¹¹ Este cavaller ixqué de casa mosén Pere Garcia, de Senta Cathalina Màrtir, que estava de casa a la plasa de la Morera, que tenia casa de joch y de conversasió de cavallers en lo marqués de Benedites, que eren cosins y amics corals, y un fill de don Visent Figuerola, en lo mateix coche del marqués, per a anar-se'n a ses cases. Deixaren a Figuerola al mo-[f. 85 v]lí de la Rovella, perquè estava allí de casa; de allí pasà el coche a la casa del marqués de Benedites, que estava allí de casa, y apeant lo marqués, el coche pasà avant, tot dret, per a portar a sa casa al don Lloís Figuerola, [q]ue estava de casa al portal dels Serrans. Pegà lo coche tot lo carrer dels Eixarchs dret, y podent, después de haver chirat lo carrer dels Eixarcs, anar dret al carrer de les Moreries, que està a les espalles del convent de la Puritat, que ix a la Bolseria, y per allí al Tosal, carrer de

Cavallers, la plasa de Sent Berthomeu, carrer de Serrans, el tornà a chirar per lo carrer de Valeriola, que està a les espalles de la casa de dit marqués de Benedites; y eixint per la porta falsa de dita casa tres hòmens, lo hu la espia y els dos los que tiraren, li ixqueren al davant al coche y cada hu per la portilla, fent parar lo coche, li tiraren cada hu una caravinada y el mataren.

bol y, en apiegant a la plasa de Sent Doming...
clets del baluart.
[182] *Desgràcia gran que agué en la iglésia, cremant-se tot lo altar.*¹⁷⁹ A 19 de dits es féu la festa y assistí el virrey. Cantà la música de la Seu y predicà frare Mulet.¹⁸⁰

En esta festa agué una gran desgràcia, que fonch la segona. Y fonch que, ensement los ciris de dit altar, com era tan alt, caigué lo estadalet del cap de la canya en què ensenien y, com havien posat molts romeros, així per daval lo altar com per damunt, es pegà foch a l'altar y es cremà tant, sinse remey y ab tanta brevetat, que es cremà lo dit altar, la Verche que estava dalt de tot, lo dosel que tenia de vellut carmesí, que era el que estava en la sala del consell, en lo Real, la tapiseria de dita cappella y altres cortines que avia.

La causa que es cremà tan promptement fonch que, davall del cotó que havien posat per a que paregués nevat, estava tot ple de feix[e]ts de romero sech. Y com caigué lo estadal ensés, pegà en lo cotó y el cotó en los feixets, y per instants se ensengué en flama y, sinse poder puchar ningú, es cremà sinse remey.

Tingueren una gran sort, y fonch que, después de haver altercat si posarien dalt lo altar la Verche que portaren de la Diputació, adornada de joies y riqueta, o altra que en tenien de Martí Almansa, determinaren de posar esta, y la adornada es quedà baix, per a que tots poguesen veure de prop la molta riqueta y alinyo que portava. Y així escaparen de l'ynsendi les [f. 33 v] joies, y no aguera escapat de les mans de alguns lladres si un soldat de la guarda no aguera pres en un brasat a la Verche y la aguera retirada a la sachrestia com la retirà, ab tot effecte, y la lliurà, així del foch com de les mans de alguns.¹⁸¹

No fonch sols esta desdicha, sinó altra també. Y fonch que, com la noblea havia convidat a totes les senyores de València, acudiren totes ab grandíssim alinyo de joies riques y perles. Y com la confució de la iglésia fonch tan gran, uns per fochir, altres per acudir al remey, atropellaren a totes les senyores que estaven en lo estrado, de manera que perderen moltes choies que portaven, perles, tapins y mantos. Y tragneren a moltes dones y chiques y chics casi ofegats y molt maltractats, de modo que fonch una molt gran terror y desgràcia.

No obstant lo sucsehit, se tornà a adobar com millor se pogué y es digueren los officis.

A la vesprada agué molta música y assistí el virrey. Después, a la nit, se despararen sinch castells de foch en la plasa, ço és, lo hu gran y els quatre a l'aredor, que agué moltíssim foch.¹⁸²

[183] *Estafermo per les festes dels cavallers a la Puríssima, en lo pla del Real.*¹⁸³
A 30 de dits, la noblea, proseguint sa festa, corregué hun estafermo en lo pla del Real, que fonch molt de veure. Y no obstant que fonch una molt gran festa y molt bona, fonch molt de admirar que a la Puríssima los cavallers li correguesen estafermo. Y ya que el corrien per a regosichar la festa, el correguesen al virrey en lo pla

del Real a soles, y no en la plasa de Sent Domingo, ahon feien la festa. En fi, cosa ridícula y que sols los cavallers de València la agueren feta.¹⁸⁴

Fonch lo estafermo en esta conformitat. A la frontera de la casa del Real estava el palench, de cap a cap, davall los balcons, ab tres barandats de fusta amples y espaiosos. Lo hu feia palench per a córrer y lo altre per a tornar al principi de la carrera. Arrimat al palàcio, davall la galeria, de cap a cap, estava tot de cadafals, y als dos caps del palench.

[f. 33 v] Yxqueren los cavallers de la casa de la Diputació en esta conformitat. Davant anaven tots los tabals de la ciutat, después, les trompetes y menestrils. Después, molts soldats de a cavall, de dos en dos. Después, los dos padrins que [eren]¹⁸⁵ don Basilio de Castellví, governador de València, y don Ramon Sans, tinent de bal-le general, y anaven vestits de negre, sinse capes, ab caps de color y bandes, y sombreros ab plomes y bastons de mestres de camp en les mans, y els cavalls hermosa y ricament enchaesats.

Después anaven les quadrilles, que foren huit, a quatre cavallers cada quadrilla, que entre tots eren trenta-y-dos, y cada quadrilla de sa lliurea, molt hermosament vestits y de cost, ab los cavalls del mateix color, riquíssimament adornats y enjaesats. Y darrere de tots, los cavalls de respecte, desmontats, que cada hu portava per a mudar, també molt ben posats.

Anaren al Real y corregueren lo estafermo, ab molta primor y destrea.

Después, a la nit, prengueren aches blanques y, cada hu ab sa acha ensesa en les mans, pasecharen per tota València, que fonch molt polida vista.

[255] *Altar de un guitarrer en sa casa.* En una casa que vivia un guitarrer, a l'altre cantó de la casa de la Diputació, lo amo de casa dispongué y apanyà en la entrada de dita casa un altar, encara que no gran, però de molt bon gust y curiós.

[441] *Antoni Picó, archenter, penchat.* A 2 de setembre 1662, a la vesprada, pencharen a Antoni Picó, archenter, per jornalier, lladre y bandoler.

per a evitar no entras de detora chent contachiosa y fes mal a la ciutat.

[885] *Vespra del Corpus; se fa la comèdia de vesprada y és lo primer any.*³⁸⁹ Dit dia, per a evitar la detenció de la eixida de la processó del Corpus —per quant sa magestad havia manat es fes de matí—, es feren les representacions dels actes sacramentals de part de vesprada, com se continuen tots los anys.

Portaren dit dia les roques, de matí, a la plaça de la Seu. Hacudí la ciutat al cadafalet ordinari que cada any es fa davant la cort del governador. [f. 33 v] El virrey, a la vesprada, també anà a la Diputació y es comensaren les representacions a les tres de la vesprada y duraren fins a les huit de la nit. Se continuava tots los anys de esta manera, y este temperament es prengué per los molts inconvenients que avia en fer la processó de matí.

... molts deis forasters se cregueren era jardí de la naturalea.

[257] [f. 46 r] *Altar dels pares de Sent Domingo en la plasa del conte de Bunyiol.*²²⁰ Los pares dominicos, en la plasa del conte de Bunyol, feren ostentació de la molta noblea y chenerositat que en totes les ocacions son increíble affecte ha manifestat, en honrrar sa pàtria, no perdonant, quant no el increíble treball, lo exesiu gasto, pués en esta ocació fonch tant lo que sa lliberalitat tirà la barra, que no féu cas de més de 500 lliures que li ocasionà el cost del sumptuós altar que lo incheniós de sa pietat executà. Perquè lo incheniós de un pòrtich que fabricà fonch tal, que sols la experiència en lo aplicar-li les mans podia desenganyar en la realitat de ell, pués no és crehible quant primorosament estava executat lo inemitable de son orichinal.

Eren, pués, tres pòrtichs de perspectiva. Hu enmig, gran, ab unes grades y un trono ahon estava seit el rey Asuero, y als seus peus la reyna Ester, achenollada, símbolo de la concepció y metàphora del misteri. Damunt, dalt a la bòveda de dit pòrtich, penchat, un ànchel en lo aire, molt gran, ab les ales esteses y desplegadas, ab un lletrero en les mans; tan sutilment posat que chamai ningú pogué advertir com se tenia en lo aire aquell ànchel. Al costat de dit pòrtich, dos pòrtichs més, més chics, també de perspectiva, ab dos altars ab dos sants. Y tots los tres pòrtichs estaven fabricats sobre unes col·lunes²²¹ molt curioses, antorchades y follades de vert y or, tan ben executades que lo ort més incheniós no poguera tirar més la barra en sa execució verdadera. Per lo pla de dits pòrtichs, era increíble la molta plata, rams y llums que curiosa i concertadament adornaven la obra. Obra, en fi, de tals inchenis.

[258] *Altar de les sen[yo]res relichioses de la Puritat, en lo pati de dit convent.*²²²
En lo pati del convent de la Puritat...

[752] *Robo de mosén Vicent Martorell.* A 5 de dits, a michanit, eixint mosén Vicent Martorell, prebere, de sa casa, que estava a la plasa de Chalatrava, per a anar a matines a la Seu, lo emprengueren tres hòmens ab escopetes y el lligaren y feren tornar a casa. Y llevant-li les claus, entraren y li robaren més de do-sentes lliures.

[688] *Otrebo mata a sa muller a punyalades.* A 5 de setembre 1663, a la nit, un notari que estava de casa davant de la casa que era de don Fernando Beneito, al cantó del carrer que pucha a la plasa de Sent Nicolau, que es deia Otrebo, escrivà de la cort formada, matà a punyalades a sa muller —y al dematí la trobaren morta— perquè, recelant-se de que ella tenia amistat ab tal Roca, fill de Roca el que era tonyiner, cosí de dit Otrebo, anà a boca de nit a sa casa, y el Roca es llansà per una finestra dels entresuelos al carrer, y ell después la matà y se n'anà.

[270] *Altar dels pares del Remey en la plasa dels Caixers.*²³³ Los pares trinitaris del Remey feren lo seu altar a la plasa dels Caixers, a la rinconada del pastiser. Y fonch una grada molt alta, ochavada, y totes les grades ab unes puntes grans de cartó plateat y, enmig de cada punta, un espillet de talco encarnat eo carmesí, molts ramets molt chiquets y molts blandons de plata, ab llums, ab molt concert. Y en lo remat de la grada, davall de un dosel, la Puríssima Concepció. Y als dos costats, un poch més avall, dos sants de la relichió. Y tota la paret, fins a la casa del sucrer, ab los draps del convent y uns reposteros de seda brodats a la broca.

[472] *Forca en lo carrer de Sent Vicent.* A 4 de dits, dia de Sent Francés, a la matinalada, aparegué feta la forca, davant casa dona Vicenta Blasco, a l'entrar de la plasa dels Caixers al carrer de Sent Vicent. Y per ser dia de Sent Francés y haver de fer la processó que precisament havia de pasar per allí, anaren los frares al virrey a demanar-li que, pués aquell dia no se havia de executar la sentència, es servís de manar desfer-la per a que la processó poguera pasar ab desència. Y així, a migdia, la desferen.

[473] *Nofre Peris. de Campanar.*

[79] *Processó dels sants màrtirs de Senta Cathalina Màrtir per a la col·locació.*⁷⁷

Anaven, primer, tots los officis ab ciris, que la parròquia y clero els convocà. Después, un carro triünphant ab senta Cathalina Màrtir de masoneria, molt ben ataviada y vestida. Después anaven los chagants y nanos de la ciutat, y en lo discurs de la processó moltes dances molt diferents.⁷⁸ Después anaven les relichions, y cada convent portava unes andes ab un sant màrtir que en la Seu se li entregava; después les parròquies, y cada una de aquelles portava unes andes així mateix ab un sant màrtir que en la Seu se li entregava; ab què vingueren justs. Y la iglésia machor portava en les andes de sent Vicent Ferrer, de plata,⁷⁹ als dos sants màrtirs pontífics. Anava el senyor arquebisbe vestit de pontifical, la ciutat, governador y demés officials de la ciutat.

Entre les dances que anaven en dita processó,⁸⁰ ne anava una de certs fadrins, tots vestits de negre ab botons de plata, que dansaven moltes y diferents dances, y entre elles un torneó al so de arpa y llaüt; y altra dansa de chitanes, que eren certs fadrins tepiners vestits de chitanes, los quals, al so de tabalet y dolsaina ballaven diferents balls de molta primor, ab diferents mudanses; altra dansa de toqueados, de fadrins llauradors, ab les robes de casaquetes vermelles y blanques de la ciutat; altra dansa, dels momos, també ab les robes de la ciutat.

Los carrers no estaven molt bons per lo que havia plogut y la parròquia, a ses costes, los féu adobar ab arena, llevant lo [f. 16 v] fanch, ab què la processó es pogué fer ab molta decència y comoditat de tots.

Yxqué la processó, después de haver dit les vespres, per la porta dels Apòstols a la plasa de la Seu, carrer de Cavallers, Tosal, la Bolseria, al mercat, a la Mercé, als Porchets, la plasa dels Caixers, tot dret a Sent Martí, a la plasa de Senta Cathalina Màrtir; entrà per lo carrer de la Sombrereria y, chirant a mà dreta, entrà per la porta principal de dita iglésia de Senta Cathalina. Y chirà per la navada de mà dreta, rodant tota la iglésia, y ixqué per lo portó de la Tapineria, y se'n tornà la iglésia machor, lo senyor arquebisbe, cabildo, la ciutat, governador, bal·le y demés a la Seu, acompanyats de moltes aches, perquè los demés convents y parròquies de Senta Cathalina se'n tornaren a les iglésies. Este dia caigué un balcó ab molta gent, a Sent Martí, y se al·lisiaren y morí una dona.⁸¹

Donaren als beneficiats de la Seu tres sous de charitat a cada hu, per la processó; no de diner de la parròquia ni clero de Senta Cathalina, sinó de la bolsa y diner de la Seu. Perquè tot lo gasto que en dita festa es féu, mentres los sants estigueren en la Seu, com fonch de cera, distribució, música, predicadors, campanes, cera de la processó y demés gastos que es varen oferir, no consentí el cabildo ni iglésia machor que dita parròquia ni clero pagasen ni gastasen cosa ninguna, sinó que tot fonch a costes de la iglésia machor.

El dijous a la nit, a la oració de les ànimes, que fonch la nit que portaren als sants a la Seu, tocà al bol lo Micalet, a la alba y a migdia. Y com no es féu la processó el divendres, per la aigua, tornaren a tocar el disapte a la oració de les ànimes; dumenche a la alba, a migdia y a la processó.

Deixaren-se en Senta Cathalina los sants ab les mateixes andes, arreglades en lo altar machor, chor y presbiteri.

La iglésia de Senta Cathalina —el cuidado y curiositat dels parroquians y beneficiats— la tenien tan ben alinyada y posada, que chamai en València —sobre haver hagut moltes festes en diverses ocasions— se ha vist cosa més curiosa, rica y ben executada, perquè totes les cappelles estaven alinyades a les mil maravelles, així de curiositats com [f. 17 r] de riquea. Lo altar machor, ademés que per si és molt hermós, per ser nou, de masoneria y daurat, estava tan ben posat de coses curioses y riques que admirava. Als dos costats de l'altar avia com dos bastiments, ab dotze nichos cada hu, molt daurat y hermós, y en cada nicho un cos de sant, y en lo mig de l'altar nostre Senyor patent, ab moltíssima llumenària.

Quant entrà la processó...

Quant entrà la processó, estava la iglésia feta una asqua de foch, perquè, además de estar tots los ciris dels altars, que en cada hu eren moltíssims, ensesos, lo altar machor tenia moltíssimes llums. Per dalt de la cornisa que roda la iglésia, moltes llums molt espeses, ab candeleros de florons daurats. En cada pilar de la iglésia, una acha blanca ensesa. En cada pilar avia un gran escut ab un cheroglífich pintat en ell, y des de lo altar machor fins a la porta principal, a cada part, una colònia vermella, que era una tela de seda de vermell y blanch, presa dalt, en lo mig de la arcada, en unes armes de senta Cathalina; y en lo cel de la yglésia eixien de la cornisa dhuit o vint banderes de guerra. Estava de modo que tota València quedà admirada, y en tots los dies que duraren les festes, que foren set, no es buidà chamai la iglésia de chent que anava a veure y a admirar tal grandesa y curiositat.

El dijous en la nit, en lo terrat de Senta Cathalina Màrtir, es despararen moltes y molt lloïdes eixides de coets, així boladors com dels altres. La plaseta ahon està el rector de dita parròquia, dita de la Abadia, estava alin[y]jada tota de cortines y quadros de entreteniment. En totes les cases de la parròquia, aquella nit de dijous, que fonch quan portaren a la Seu los sants cosos, agué gran llumenària de farons, boles y aches. En casi totes les cases de la parròquia, tots estos dies que duraren les festes, tingueren les finestres penchades y adornades de cortines.

Foren deixades, pués, les relíquies en Senta Cathalina, el dumenche en la nit, y com la parròquia y iglésia, a ocació de la molta aigua que caigué del cel, no havia pogut celebrar la festa que tenia determinada, comensaren-la el dilluns immediato-següent, ab molta solemnitat.⁸²

A 31 de dits, dilluns,⁸³ comensaren les festes dels sants màrtirs en Senta Cathalina Màrtir, y aquell dia agué molta música y predicà el pavordre Grau. En aver dinat se digueren les vespres, ab la mateixa música de la Seu, y después, en un taulat que havia prevengut, dansaren les danses del torneo, les chitanes, toqueados y momos, que fonch una vesprada molt entretenguda.

es trobà allí, y els capturaren a tots.

[607] *Escopetada a un correcher, y un robo y escopetades a la justícia.* A 26 de dits, a la nit, entraren tres hòmens en una casa de un correcher que estava al costat de la pastiseria de la Tapineria, y prengueren dos charpes molt bones y obrades de sedes, y dos o tres bolses. Y demanant lo correcher que li pagasen, li tiraren una escopetada y el varen errar y, fochint, els perseguiren els aguasils. Y tiraren los hòmens altra escopetada y els aguasils altra. Y al Tri[n]quet de Cavallers es desaparegueren. Y es digué que allí los hòmens parlaren ab los aguasils, de ahon se inferí que els guardaven les espalles.

[1] *Processó dels pares del Socós.* A 4 de març 1661, yxqué la processó dels pares del Socós, y portaven en unes andes lo santchristo que parlà al pare sent Thomàs de Vilanova.¹ Anaven molts pobres y molta demás chent ab llums. Anaren a Senta Cathalina Màrtir y, posant les andes en lo altar machor, puchà a predicar hun pare agostino que es deia el pare Espexo, gran predicador. Y primer anaren a Nostra Senyora dels Desenparats.

escalaobra un poch a un chich.

[364] *Batiste Vallcaneda, mort.* A 12 de dits, a les quatre del matí, trobaren mort al licenciado Batiste Vallcaneda, chitat de llarch a llarch, al cantó que entra de la plasa del Campanar de la Seu als Brodadors, molt compost, ab una guitarra al capsal, en una escopetada que li tronchava lo bras dret y li entraven les bales per la mabella. Estava ab sos guants calsats y sombrero encaixat, ab espueles posades, ab sa charpa y escopetes; unes alforches ab roba blanca y el cavall allí quedo al seu costat, y dos capes de vaieta en terra. Lo que es digué fonch que, venint ab son cavall a la casa del cantó que vivia el canonge Font, per los Brodadors venien don tal Sentafé y Vivetes, y com sentiren pasos de cavall pensaren que era algun soldat de la guarda que anaven a ronda y, sinse més asigurar-se, li tiraren una caravinada. Asò es digué perquè els mateixos fadrinets se alabaren de haver-o fet y se hausentaren. Però lo més cert fonch que ells se alabaren de assò perquè eren molt inquietos y desichaven tenir ocació per a fer-se bandolers, com ab tot efecte es feren; perquè ahon lo trobaren, que digueren el mataren allí, no trobaren en terra rastre de sanch, ni en lo vestit que portava damunt. Y la ferida del bras estava seca, y era precis y molt forçós que tronchant-li a un home el bras per la monyica, en una caravinada, li agués de eixir moltíssima sanch, perquè totes les venes, tendons y cordes del cos y del bras van a fer cap a la mà, y era inpusible que si entonces li agueren tirat, no agués eixit sanch. Además que, quant un home cau mort de damunt de un cavall, cau de cap, de costat u de morros, u de cos descompost, y no com este, que el trobaren molt compost, ab lo sombrero en lo cap y la capa per damunt dels dos muscles molt ben apanyada y composta y sinse, al caure, haver-se-li caigut de la charpa ninguna escopeta. Y és cert que quant hu cau mort de una ferida, encara que aplegue mort a terra, per lo menys³⁰¹ lo vigor de la sanch —y més de un home chove— fa que pegue una, dos o més voltes per terra. Y a este no se li [f. 58 r] conegué aver-se mogut, perquè en lo sòl de terra, sobre haver-ne molta, no es conegué haver-se menechat. Y així lo cert fonch que el varen ofegar dins de alguna casa, dormint, y a la nit lo

tragueren y el chitaren en lo puesto, y li posaren lo seu mateix cavall allí, y una guitarra per a fer la desfeta, y, quant estigué chitat en terra, li ajustaren la escopeta y li tiraren. Y com havia ores que estava mort y la sanch la tenia ya chelada, no pogué eixir. Y tot se callà, així per ser lo mort de tan mala calitat y tenir moltes morts fetes, com perquè inportava per a la quietut el que no es divulgàs tal cosa.

[895] [f. 35 v] *Don Pedro Roís de Llorí, capità de la guarda del virrey de València, mort de escopetada.* A 4 de dits, dumenche, a les deu y tres quarts de la nit, venien a sa casa don Lloís Llorís, senyor de Alfarrasí, y don Pedro Roís de Llorí, son chendre, en lo coche. Y al chirar de la plasa de Vilarasa al carrer de Sent Christòfol, per estar allí los dos de casa, al cantonet que està davant la casa del conte de Albaterra avia dos hòmens parats. Y anant el don Pedro a la portilla,⁵⁹⁷ digué al cochero: «Guarda, no atropelles a estos señores.» Y pasant, li pegaren una caravinada en lo ventre. Y un soldat de la guarda que anava darrere el coche, per ser dit don Pedro Roís capità de la guarda del virrey, se abrasà de l'home que tirà y luchant en ell li llevà la capa y escapà en cos. Vixqué dit don Pedro tres ores només, y morí.

ens de puynarades.

[403] *Escopetades a una dona al carrer de les Avellanes, en sa casa.* A 23 de dits, a la una de la matinada, aplegaren uns hòmens a tocar a la porta de una casa que està entrant al carrer de les Avellanes, per la part del carrer de la Mar, la primera a mà esquerra, en la qual vivia Teresa Navarro, viuda de un ferrer que mataren en

anys arrere, dia de la Puríssima Concepció, en una casa de la Bolseria, y a la nit lo llansaren en la séquia del molí de la Rovella. Y eixint la viuda a la finestra, veu deu hòmens en una llanterna, y demanant qui era qui tocava, respongueren que obrís al rey; y replicant que el rey a aquelles ores no tenia què fer en sa casa, li digueren que obrís o, si no, li derrocarien les portes. Ella replicà dient que qui era el cap de ronda, y li digueren que el doctor Gilart, asesor cri-[f. 62 r]minal del governador, oït lo qual, dita viuda se n'entrà de la finestra y, entrant-se'n en son aposento, digué a una ama vella que tenia que es llevàs y baixàs a obrir la porta. Baixà la vella y entrà un home a soles, ab una muntera y unes bigoteres posades que li prenien tota la cara. Y puchant dalt, se n'entrà en lo aposento en una caravina en les mans. La viuda, així com veu lo home, prengué unes enagües blanques y posant-se-les davant, digué a l'home: «Aparte vosté eixa escopeta!» Y la resposta fonch engaltar-se-la, dient: «O cap de Déu!», y apretar la clau. Y volgué nostre Senyor que ixqué de fogó y no de canó, y vent ella asò, saltà y es llansà per un caragolet que avia en la mateixa alcova ahon tenia lo llit. Y baixant-se'n li tirà lo home altra caravinada y la va errar. Ella arremeté a la finestra de l'aposento que ix al carrer y, obrint-la, comensà a cridar: «Als lladres, que em maten!», y los que se havien quedat en lo carrer esperant al que entrà li tiraren tres escopetades a la finestra. Y volgué nostre Senyor que la erraren, y ella se achopí a un rinconet de l'aposento, pensant-se que lo home que estava dalt baixaria y la mataria. Però lo home, luego, se'n baixà y se n'ixqué, y tots se n'anaren y la porta de la casa es quedà tota la matinada huberta.

[86] *Campanes al bol.* Dit dia, a la nit, tocaren les campanes del Micalet al bol, per la festa de pregàries del dia següent.

[93] *Naixensa del senyor príncep, fill tercer del senyor rey de Espanya, però el primochènit.*⁹⁶ A 9 de dits vingué a València el correu de Madrit de com la reyna nostra senyora havia parit un príncep. Y tocaren les campanes al bol, responent totes les campanes de València, així de la Seu com de parròquies, convents y confraries. La chent anava per los carrers plorant de alegria, donant-se el perabé uns a altres, y aquell matí desaparà el baluart del Grau.

Dit dia, a la oració de les ànimes, tornà a tocar lo Micalet al bol y totes les campanes de València. Y tota aquella vesprada anaren màixqueres⁹⁷ per València, regosichant-la.

La iglésia machor, dita nit, estigué molt plena y adornada de llums, com se acostuma. En lo Real no agué enfaronada, sols agué algunes aches. En la casa de la ciutat no agué llums perquè dita ciutat no tenia carta de sa machestat; sols la tingueren lo virrey y senyor arquebisbe. Aquella nit agué per València moltes falles per los carrers, y regosicho sinse llumenàries. Anaren per València dos esquadres de encamisades diferents fent diverses corregudes.

matar. Y tots, en lo carrer, n'eren a la muller molt bona fama de virtuosa y nonrrada.

[865] *Mor lo correcher de les punyalades, en la Almoyna.* A 27 de dits, dia de la Ascensió, a les sis del matí morí en la Almoyna lo correcher damuntdit. Y tots lo culpaven molt. Y a les onse el soterraren. Y después lo barber, en 1 de juny.

[866] *Crederen en lo terrat de casa de don Geroni Vallterra.* A 11 de dits soterraren a don Geroni Vallterra, sachrista, en lo monestir de Senta Thecla, y tocà Sent Martí a general.

[619] *Cas un fadrí terrat avall y mor en casa el doctor Morlà.* A 9 de dits, un licenciado, criat del doctor Morlà, asesor del bal·le, estant en lo terrat, volgué pasar a altre terrat de la casa del costat, al carrer del Forn dels Apòstols, y caigué des de dalt fins a el pati de la casa del costat, que estava buida, y es rebentà. Però alcançà tots los sacraments y a la una de migdia morí.

[565] *Soterrar de don Geroni Vallterra en Senta Thecla.* A 11 de dits soterraren a don Geroni Vallterra, sachrista, en lo monestir de Senta Thecla, y tocà Sent Martí a general.

[565] *Soterrar de don Geroni Vallterra en Senta Thecla.* A 11 de dits soterraren a don Geroni Vallterra, sachrista, en lo monestir de Senta Thecla, y tocà Sent Martí a general.

[566] *Crederen en lo terrat de casa de don Geroni Vallterra.* A 11 de dits soterraren a don Geroni Vallterra, sachrista, en lo monestir de Senta Thecla, y tocà Sent Martí a general.